

Száz éves a pesti Szent István Bazilika

A budapesti Szent István Bazilika felejthetetlen látvány. A világ összes templomai közül ez a tizenhatodik nagyság szerint, építészeti ízlés és művészeti remekelés szerint pedig jóval előbbre áll a dómok, székesegyházak és bazilikák sorában. A kupola magassága közel 100 méter, majdnem 5000 négyzetméter a beépített területe, s 10.000 ember könnyen elfér feje alatt. Csupán a templom (pincéje) — melyet a főváros múzeumnak használ már régóta — oly nagyméretű, hogy 8—10 pesti bérház összes holmiját könnyen el lehetne benne helyezni. Épület-óriás ez, lenyűgöző arányaival, pompájával, tökéletes íveivel és vonalaival.

Története drámai...

A Bazilika osztozik a nagy dómok sorsában: története drámai. Ezek az «éneklő kövek» — ahogy mostani plébánosa, dr. Tarnóczy János nevezte — magukon hordozák száz év óta nemzetünk tragikus eseményeit.

Alapításának körülményei is erről tanúskodnak. Ezen a helyen már 1817-ben plébánia állott, ez volt itt az akkori Újváros. Hepehupás vidék, mocsaras, ingoványos. Emitt nyertek a *Vad vita* nevű cirkusz lovai a ponyvák alatt még jó száz évvel ezelőtt. A cirkuszt «Hecc-arénának» is nevezték. Emitt amott házak bukkantak elő a homokból és sárból. Kis falusias templom hívogatta már akkor is a népet Isten házába. Ide hallatszott a mocsári madarak sívitozása, a manzardtetős kis templom harangszava pedig elvegyült a szárcsák, bibicék és vadrucák zsivajával. Már akkor jelkép gyanánt állt itt ez a kicsiny templom.

1849-ben ágyú találta, az áruló Henczi tábornok ágyúja, Budáról. A legendás 48-as szabadságharc pergőtüzébe került a templomocská, meg is sérült, — mint akkor a magyar szabadság. Az ostrom nyomait a kis templom többé nem heverte ki. Becsukták. Ám élt a nemzet az elnyomásban is. Élt és cselekedni akart. Haynau príbékjei elnyomhatták a magyar vágakat, de ki nem ölheték. Ezek a vágak, az élniakarás, az alkotókedv, a hiűhűség vágyai talán akkor szólaltak meg először elemi erővel, amikor a régi templom fölött újat, szebbet, nagyobb, vilharálóbbat szerettek volna építeni őseink. Így született meg a Bazilika alapításának terve, — ki tudja már, kinek a szívében! Mindenesetre a magyar nép szívében. Éppen 100 évvel ezelőtt, 1851-ben, a pápai nuncius jelenlétében lerakták Hild József terve szerint az alapkövet. A nemzet élt, — s építelt, hogy megalkossa a fejlődő Pest-Budának leghatalmasabb, reprezentáló templomát más nagyvárosok főtemplomaihoz hasonlóan. A drámai történet azonban még nem ért véget.

Az első beomlás

Boldog, boldogtalan hozta adományait. Gyűjtötték a pénzt, a szerzőket és épületfaanyagokat. Csakhogy ez a gyűjtés tervszerűtlenül történt. Az építők felhasználták az anyagokat s megterhelték az oszlopokat iszonyú terhekkkel. Az oszlopok nem bírták a vegyesanyagok egyenetlen elosztását, meginogtak. A templom kupolája bedől. Ekkor 1868-at írtak.

Kezdhettek mindent szinte előről. Ybl Miklós készítette el a Bazilika módosított tervét, az ő lángeszze találta meg ezeknek a roppant köveknek egyensúlyát. Csakhogy az építés nem haladhatott gyorsan. Minden nagy mű lassan készül. Közben a főváros fejlődése is más vágányra szaladt. Eredetileg a Bazilikát akarták Pest középpontjába helyezni, hatalmas park közepén állt volna — nemzeti jelkép gyanánt — ez az első szentkirályunkról elnevezett dóm. Ezért tekint ma is tornyaival a Duna felé. Pest azonban gyorsan növekedett, a Bazilika lassan épült. Mire felépült s kidughatta tornyait, mint csiga a szarvait, a bérházak fedelei fölött, egészen másféle világot látott, mint ahogy alkotói képelték. Ezért áll ma is

hátal a Bazilika az egyik leforgalmasabb pesti útnak, s ezért nincsen kellő környéke, parkja, távlata szentélyünknek. Az utak nem a Bazilikától szaladnak ki Pesten — talán része van ebben a mult század szabadelvű városatyáinak is; a Bazilika azonban mégis felépült s lelkileg mégis innen eredt számos vallásos út a multban és jelenben.

Gúnyolták ezt a Bazilikát sokszor, nem hittek felépülésében.

«Megadom majd, ha felépül a pesti Bazilika» — így nevezték a multszázadbeli pestiek az olyan tartozáson, amelyet nem akartak megadni. 55 évnyi építés után mégis 1905 november 19-én megnyithatták ünnepélyesen a templomot. Rá egy évre pedig már falai közé fogadta a kuruc harcok nagy vezérének, II. Rákóczi Ferencnek s hőselekkü anyjának és hű bújdosó társainak hamvait. Amikor a nemzet kegyellete Törökországból hazahozta a drága hamvakat, «ezen szent falak közt pihentek meg» 1906-ban, — így hirdeti a bejárat felett elhelyezett márványtábla.

Sok vihart és sok vészt látott ez a templom rövid 100 év alatt! A második világháború éveiben több száz belövést és bombát kapott, sú-

lyosan megrongálódott, 1947-ben pedig kupolája is kigyulladt. Az állam, a főváros és országos gyűjtéssel a hívők közössége rendbehozta a sérüléseket, bár a viszontagságos idők nyomai teljesen ma sem tűntek el a Bazilika testéről.

Köbetaragott prédikáció

Ha csak futólag is körülsetáljuk a Bazilikát, elragad bennünket a magyar művészetnek ez a drága kincse és büszkesége. Hatalmas arányokban egyesül benne a szépség és a jelkép.

23 méter hosszú orompárkányon aranyos betűkkel csillog Jézus szava: Ego sum via, veritas et vita — Én vagyok az út, az igazság, és az élet. A szentély félkörű hátsó falán 12 apostol áll 12 oszlopon, mintegy jelezve az egyház alapjait, az egyszerű halászokat. A kupola 65 méter magasából a «beethoveni erővel» megmintázott mozaikon a Teremtő Isten néz le a világra, alatta a kupolamezőkben mintegy a Teremtőtől eredezve, ószövetségi próféták veszik körül Jézus alakját. Alattuk a kupola dobján, a négy sarkalatos erényt jelképezi négy erős női alak.

A szentély fölötti kupolamezőben öt költői lendületű kép beszél a szentmiséről. Csupa angyal szárnyal a képeken, mintha gyarló ember nem is lenne méltó az angyalok kenyeréhez. Az elsőn a Kyriét éneklő a szent kereszt körül szálldosó angyalok. Megelevenedik a betlehemi istálló felett a Glóriát éneklő angyalok serege a másikon. A harmadik képen ismét angyalok emelik a magasba az oltár kelyhét; — jól ismerjük ezt a képet az eucharisztikus kongresszusról, akkor is öt világ-rész katolikusai csodálták meg plakatjainkon. A békéért esengenek az angyalok, palmaágot lengetve a negyedik és Alleluját zengenek az Úrnak (Benedicamus Domino!) a kitért karú angyalok az utolsón.

Aki a szentmiséről és a hit titkairól elmélkedni akar, ide jöjjön, imádságos lélekkel járja körül a falakat és sokat megtud Isten titkaiból a művészek tolmácsolásában.